

گزارش همایش و نمایشگاه اسناد

یکصدمین سالگرد برقراری روابط ایران و سوئیس

مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران

محیا شعبی^۱

همایش علمی و نمایشگاه اسناد تاریخی ۱۰۰ سال روابط ایران و سوئیس در تاریخ ۱۱ آذر ۱۳۹۸ - ۲ دسامبر ۲۰۱۹ با همکاری مشترک مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران و سفارت سوئیس در محل مرکز مطالعات برگزار شد. در ابتدای مراسم، نمایشگاهی از اسناد تاریخی روابط دوجانبه توسط جناب آقای دکتر محمدکاظم سجادیپور رئیس مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی و جناب آقای مارکوس لایتنر سفیر سوئیس در تهران افتتاح شد. در این نمایشگاه، اسناد متنوع و جالب توجهی از آرشیوهای دو کشور که بیانگر وجوه گوناگونی از تاریخ روابط دوجانبه هستند، در معرض دید عموم قرار گرفت. از جمله این اسناد می‌توان به عهدنامه مودت دو کشور، نخستین مکاتبات و گزارش‌های ارسالی از جانب نخستین وزیرمختار ایران در سوئیس (سهام‌الدین خان ذکاءالدوله)، مصوبه شورای فدرال سوئیس مبنی بر تأسیس کنسولگری در تهران و عکس‌هایی از نخستین دیپلمات‌های ایرانی در تهران و برن اشاره کرد.

بخش اصلی مراسم با سخنرانی آقای دکتر سجادیپور آغاز شد. ایشان در ابتدا به معرفی مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی و کارویژه‌های سه‌گانه این مرکز در حوزه آموزش، پژوهش و آرشیو پرداخت و گزارشی از سوابق این مرکز در برگزاری برنامه‌های بزرگداشت

^۱. کارشناس اداره مطالعات اسناد و تاریخ روابط خارجی وزارت امور خارجه

روابط با کشورهای نظیر اتریش و روسیه ارائه داد. وی سه کلید مهم را در مفهوم‌سازی روابط ایران و سوئیس مطرح کرد: نخستین کلید جذابیتی است که در این روابط وجود داشته و ایرانیان و سوئیسی‌ها را به برقراری ارتباط با یکدیگر ترغیب می‌کرده است. کلید دوم در چارچوب عوامل سازنده این روابط قابل بررسی است. این عوامل را می‌توان در سه محور خلاصه کرد. نخست مسأله آموزش و تحصیل ایرانیان در سوئیس است؛ چنان‌که یکی از افراد تأثیرگذار در تاریخ معاصر ایران، دکتر مصدق در سوئیس تحصیل کرده است. محور دوم فضای بین‌المللی و چندجانبه دیپلماسی در سوئیس (ژنو) است. سومین محور نیز تجارت و روابط اقتصادی میان دو کشور است و سومین کلید مفهوم‌سازی در روابط ایران و سوئیس، مسأله استمرار و عدم انقطاع در این روابط است.

وی در پایان به دو عامل جذابیت سوئیس از دیدگاه خود اشاره کرد: نخست اینکه ژنو تنها یک شهر نیست؛ بلکه مبتنی بر یک ایده است و به‌عنوان مکانی برای ملاقات و گفتگوی اندیشه‌های مختلف و حتی متعارض شناخته می‌شود. دوم اینکه مطالعه سوئیس نشان می‌دهد که کشورهای کوچک اگر چه مثل قدرت‌های بزرگ دامنه تأثیر وسیعی ندارند، ولی همچنان بازیگرانی مهم هستند.

سخنران دوم مراسم آقای مارکوس لایتتر سفیر سوئیس در تهران، در ابتدای سخنان خود روابط ایران و سوئیس را روابطی عمیق و غنی خواند و اشاره کرد که تمامی سفرای سابق سوئیس در ایران دوران اشتغال خود در این سمت را غنی‌ترین، جذاب‌ترین و رضایت‌بخش‌ترین دوران کاری خود ذکر کرده‌اند. او سخنرانی خود را به ذکر نمونه‌هایی از نقاط برجسته در روابط دوجانبه اختصاص داد. از زمانی که شورای فدرال سوئیس در ۴ نوامبر ۱۹۱۹ مصوبه خود مبنی بر تأسیس یک کنسولگری در ایران را اعلام کرد تا به امروز، روابط دوجانبه علی‌رغم انقلاب‌ها، جنگ‌ها و تغییرات زیاد همچنان پایدار و مبتنی بر اعتماد و احترام متقابل باقی مانده است.

زندگی اجتماعی و سلاطین مردم ایران و سوئیس شباهت‌های فراوانی با یکدیگر دارد. از جمله می‌توان به تفریحات زمستانی مشترک و نیز به آلات موسیقی مشترک از جمله سنتور اشاره کرد. همین تشابهات باعث شده است که حضور در ایران بسیار مورد علاقه و توجه سیاحان، تاجران و هنرمندان سوئیسی باشد. به‌عنوان مثال، آنه ماری شوارتزنباخ، جهانگرد و عکاس سوئیسی یکی از این افراد است که در سال ۱۹۳۳ م. به ایران سفر کرد و عکس‌های

زیبایی را از مناظر طبیعی و زندگی اجتماعی مردم ایران ثبت کرده است. او به میزانی به ایران علاقه‌مند بود که در یادداشت‌های خود نوشته است که چون وارد ایران شد، گویی به خانه خود رسیده است و کوه‌های ایران خاطره کوه‌های سوئیس را برای وی زنده می‌کرده‌اند. همچنین میتل هولترز، عکاس و خلبان سوئیسی که از طرف شرکت هواپیمایی یونکرس برای مأموریت به ایران آمده بود، در یادداشت‌های خود زبان به تحسین ایران گشوده و یادداشت‌های وی تأثیر زیادی بر نحوه درک سوئیسی‌ها از ایران داشته است.

آقای لایتنر در اشاره به وضعیت روابط جاری دو کشور ابراز داشت که دولت سوئیس در پی حفظ و تقویت کمیسیون اقتصادی مشترک و گفتگوهای فرهنگی، اقتصادی، مالی و حقوق بشری با ایران است و در نقشه راه سیاست خارجی این کشور همکاری‌های دوجانبه با ایران در حوزه‌های کشاورزی، مالکیت فکری، گردشگری و سلامت مورد برنامه‌ریزی قرار گرفته است. وی با ارائه نموداری از وضعیت مبادلات تجاری سوئیس با ایران اشاره کرد که در سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۴م. علی‌رغم شرایط تحریمی، تجارت سوئیس با ایران دچار کاهش نشده است و دولت سوئیس همواره در پی آن است که تجارت بشردوستانه با ایران را ادامه دهد. اکنون نیز ۱۵ درصد از واردات کشاورزی ایران از طریق شرکت‌های سوئیسی تأمین می‌شود و این شرکت‌ها در زمینه تأمین آرد، بذره‌های گیاهی، بطری‌های آب‌معدنی و غذای کودک در ایران بسیار فعال هستند. وی همچنین به موافقت‌نامه‌های امضاء شده میان دو کشور از جمله موافقت‌نامه حمل‌ونقل جاده‌ای (در سال‌های ۱۹۷۷ و ۲۰۱۸م.)، موافقت‌نامه حفاظت از سرمایه‌گذاری متقابل (۱۹۸۸م.) و موافقت‌نامه تجاری دوجانبه (۲۰۱۷م.) اشاره کرد.

سپس آقای غلامعلی خوشرو، سفیر اسبق ایران در سوئیس به طرح مباحث خود پرداخت. وی اشاره کرد که دوران مأموریتش در سوئیس کمتر از یک سال بوده، ولی احساس مثبت وی نسبت به آن دوره و درس‌ها و تجربیاتی که از آن گرفته، هرگز به پایان نمی‌رسد. وی تمرکز مباحث خود را بر مسأله چندجانبه‌گرایی در برابر یک‌جانبه‌گرایی قرار داد و اشاره کرد که سوئیس همواره در حوزه دیپلماسی چندجانبه‌گرا بسیار فعال بوده است و زمانی که آمریکا به صورت یک‌جانبه از برجام خارج شد و تحریم‌های خود را علیه ایران آغاز کرد، سوئیس با آن مخالف بوده و راه‌حل مسائل را در دیپلماسی دانسته است؛ ولی عملی کردن چنین راه‌حلی به علت مخالفت‌های آمریکا دشوار و نیازمند سازوکار ویژه‌ای است.

وی ابراز داشت که در گذشته و پیش از تصویب برجام، سوئیس یک کانال مالی را ایجاد کرده بود و پس از برجام نیز در این زمینه فعال بوده است. اکنون نیز انتظار می‌رود که این کشور بیش از این فعال باشد و نتایج عینی‌تری حاصل شود. حتی در این شرایط تحریم نیز مسائلی وجود دارند که تحت تأثیر تحریم‌ها نیستند. غذا و دارو و بسیاری چیزهای دیگر شامل تحریم نیستند، ولی کانال مالی برای مبادله این اقلام وجود ندارد؛ بنابراین به یک کانال مالی نیاز داریم و سوئیس بهترین گزینه برای راه‌اندازی و احیای آن است.

وی ضمن اشاره به اینکه سوئیس آمیزه‌ای از دقت، استقامت و تعامل است، ابراز داشت که مردم سوئیس را باید بیش از ساعت‌سازی، به دلیل پل‌سازی در روابط بین‌المللی شهره دانست و این پل‌سازی کاری بسیار مهم است و سوئیس بارها این کار را انجام داده است. وی به استانداردهای سطح بالای دانشگاه‌های سوئیس و حضور پرتعداد دانشجویان ایرانی در این دانشگاه‌ها در طول تاریخ و اکنون اشاره کرد و ابراز امیدواری کرد که با توجه به علاقه مردم این کشور به تنوع فرهنگی و طبیعت ایران، تعداد بیشتری از سوئیسی‌ها به ایران سفر کنند. وی در پایان نیز خاطراتی را از دوران حضور خود در نیویورک به‌عنوان نماینده جمهوری اسلامی ایران در سازمان ملل و نقش فعال سوئیسی‌ها در جریان مذاکرات با هیئت‌های کانادایی برای استقرار روابط ایران و کانادا در سطح دیپلماتیک و سطح کنسولی بیان کرد.

در ادامه مراسم، آقای مارک پغنود، رئیس بخش تاریخ وزارت امور خارجه سوئیس به ایراد سخنرانی خود در خصوص جنبه‌های برجسته در تاریخ روابط ایران و سوئیس پرداخت. نخستین مسافران و سیاحان سوئیسی در قرن هفدهم به ایران سفر کرده‌اند و انگیزه غالب آنان در این سفر تجارت بوده است. مذاکرات مربوط به انعقاد عهدنامه مودت میان دو کشور در جریان نخستین سفر ناصرالدین‌شاه به اروپا انجام پذیرفت و این عهدنامه در تاریخ ۱۲۵۲ ش. / ۱۸۷۳ م. امضاء شد. در حدود ۵۰ سال بعد از امضای این عهدنامه، نخستین وزیرمختار ایران وارد برن شد و بنا بر اسناد موجود در فروردین ۱۲۹۸ استوارنامه خود را به شورای فدرال سوئیس تقدیم کرد و در اواخر همین سال، کنسولگری سوئیس در تهران نیز افتتاح شد. این یک کنسولگری افتخاری بود و یکی از تجار خوشنام سوئیسی به نام هانری هیلد براند که پیش‌تر کمپانی تجاری ایران- سوئیس را افتتاح کرده بود، به‌عنوان کنسول تعیین شد. ولی با

گذشت زمان و با افزایش حضور سوئیسی‌ها در ایران، تجار سوئیسی در موارد فراوانی از وزارت خارجه این کشور درخواست کردند که سفارت رسمی در ایران تشکیل شود.

وی در سخنرانی خود به موارد فراوانی از گزارش‌های موجود در خصوص تمایل تجار و صنعتگران سوئیسی به همکاری با ایران اشاره کرد و ابراز داشت که تعداد زیادی از شرکت‌های سوئیسی خواهان تأسیس نمایندگی رسمی در ایران بوده‌اند. در طول جنگ جهانی اول و نیز در سال‌های میان دو جنگ جهانی، دیپلمات‌های ایرانی در سوئیس بسیار فعال بوده‌اند و عملکرد آنان به‌ویژه در جامعه ملل (مجمع اتفاق ملل) بسیار مورد توجه قرار گرفته است. جنگ جهانی دوم نیز موجب تحکیم روابط ایران و سوئیس شد و سوئیس به‌عنوان حافظ منافع ایران در آلمان و ایتالیا تعیین گشت و دانشجویان ایرانی برای ادامه تحصیلات خود به جای آلمان، بلژیک و ایتالیا به سوئیس می‌رفتند و بنابراین روند حضور دانشجویان ایرانی در سوئیس که از سالیان پیش وجود داشت، شدت بیشتری گرفت. در مقابل، حضور سوئیسی‌ها نیز در ایران بسیار پررنگ بوده است و به موجب گزارشی مربوط به سال ۱۹۵۰م. تعداد ۶۵۱ نفر سوئیسی در آن سال در ایران ساکن بوده‌اند. آنان عمدتاً به شغل تجارت و اشتغال در مشاغل فنی و مهندسی شرکت نفت می‌پرداخته‌اند.

آخرین سخنران مراسم، آقای محمدحسین ملائک سفیر اسبق جمهوری اسلامی ایران در سوئیس بود. وی اشاره کرد که روابط همه دولت‌ها با یکدیگر دارای فرازونشیب‌هایی است، ولی در تاریخ روابط ایران و سوئیس لحظات تیره بسیار اندکی مشاهده می‌شود. وی که در سال‌های ۱۹۹۱-۱۹۸۷م. سفیر ایران در سوئیس بوده است، ابراز داشت که در طول دوران مأموریت خود، با مهمان‌نوازی دولت سوئیس در قبال حضور قربانیان سلاح‌های شیمیایی جنگ تحمیلی مواجه بوده و نیز امکان حضور مقامات اقتصادی ایران را در داووس فراهم کرده است. در این سال‌ها عموماً دیدگاه عمومی نسبت به ایران در غرب دیدگاه مثبتی نبوده است، ولی خاطرات وی از برخورد با مقامات دولت سوئیس خلاف این امر را نشان می‌دهد. وی در بیان خاطره‌ای از دوران سفارت خود در این کشور اظهار کرد که پس از پایان جنگ، از جانب دولت ایران مأمور دریافت اعتباری از دولت سوئیس شد و بدین منظور با وزیر اقتصاد سوئیس ملاقات کرد. وزیر اقتصاد با اشاره به اینکه انقلاب ایران را انقلابی مستقل می‌داند، ابراز داشت که اگر ایران به دنبال تأمین اعتبار از دولت‌های دیگر

باشد، استقلال خود را از دست خواهد داد و بهتر است به جای سرمایه‌گذاری بر توسعه نفتی، در حوزه ارتباطات و حمل‌ونقل به توسعه بپردازد. این دیدگاه در آن روزگار چندان مورد توجه دولت ایران قرار نگرفت، ولی امروز اهمیت آن آشکار است.

وی در پایان سخنان خود سیاست سوئیس در قبال ایران را سیاستی هوشمندانه و مبتنی بر واقعیت‌گرایی دانست و ابراز داشت که سوئیس همواره کوشش کرده است تا استقلال خود را در سیاست خارجی علی‌رغم فشارهای آمریکا حفظ کند.

اختتامیه مراسم شامل سخنان کوتاهی از آقای لایتنر سفیر سوئیس و آقای دکتر سجادپور بود. آقای لایتنر اشاره کرد که رابطه سوئیس و ایران دارای دو بعد روابط دوجانبه و نیز مسأله میانجیگری و حفاظت منافع است و دولت سوئیس در پی آن است که روابط دوجانبه خود را با ایران تقویت کند تا بدین طریق در امر میانجیگری نیز موفق‌تر عمل کند. وی در پایان اشاره کرد که روابط انسانی و دیپلماسی فرد به فرد در این تقویت روابط بالاترین و مهم‌ترین ابزار است.

دکتر سجادپور نیز در اختتامیه مراسم، ضمن تقدیر و تحسین برگزاری این رویداد، به اهمیت مفهوم پل‌سازی در روابط بین‌المللی اشاره کرد و ابراز داشت که برگزاری این‌گونه رویدادها نیز به‌نوعی پل‌سازی میان پژوهش و کار دیپلماتیک است.

فرم اشتراک فصلنامه تاریخ روابط خارجی

خوانندگان محترم می‌توانند در صورت تمایل به اشتراک فصلنامه، فرم زیر را تکمیل نموده و به همراه فیش پرداخت حق اشتراک در بانک ملت، حساب شماره ۲۱۲۶۷۳۹۱۴۴ نزد شعبه انقلاب کد (۶۷۰۳۳) به نام خانم زهرا آهنی، به نشانی: اداره چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه واقع در تهران خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی، مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه ارسال نمایند.

نام و نام خانوادگی:..... تحصیلات:.....
شغل:..... آدرس:.....
کدپستی / صندوق پستی:.....
تلفن:..... نمابر (فاکس):.....

نشریه مورد درخواست:

دفتر مرکزی: خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی، مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی
اداره چاپ و انتشارات، تلفن: ۲۲۲۹۷۰۲۹ دورنگار: ۲۲۸۳۲۵۶۵
فروشگاه شماره ۱: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، پاساژ ناشران، طبقه همکف
پلاک ۱۶/۲۲، تلفن و فاکس: ۶۶۹۵۲۲۹۰، همراه فروشگاه: ۰۹۳۵۹۶۴۹۰۲۷
فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی، جنب مرکز مطالعات
سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

